

1939.

Diumenge 22 de gener: Abandonem tot solt Maurea di-
recció Moyá. Deixo a casa la Maria
i el pare que esperen evacuar la
mateixa nit direcció Barcelona.

Amb camions sortim a les 11 de la
nit per arribar a Moyá més tard de
~~un~~ ^{dues} hores més tard

23 de gener.

~~Una hora + tard~~
A 3 hores de la matinada retornem

a Maurea. Fricó a la porta de casa i no contesta
ningú. La ciutat sembla morta, i abandonada. A
la matinada cap al·la les 7 retornem a Moyá. Les noves
són molt dolentes i a les afores de Maurea veiem
com placen artilleria. El restc del dia a Moyá
on ~~els~~ ^{notícies} comentaris són pessimistes. Dormim i mengem
en el local de la U.G.T.

24 gener:

A Moyá. Noves pessimistes.
Vives guta palapues

25 gener.

Abandonem vora migdia Morjà direcció Vic on arribem a les 3 de la tarda. Ens al-berquem al grup escola Garcia Lorca.

26 gener.

A Vic. A les 12 del matí gran bom-
bardeig. Sortim per les masies ^{en} a la busca
de menjars que nosaltres ^{mateixos} condimentem o donem
a un bar ho arregla. Males nous. Segons
diuen ha caigut Barcelona

27 gener

Segueix ^{la notícia, són contradictòria} a Vic ~~on~~ tot són noves dolen-
tes. Passen molts cotxes direcció França.
Vaiç a Penells a veure el Ramonet qui em
confirma la caiguda de la capital ~~comptal~~
~~ciutat~~ m'encomana que passi la frontera pel
Perthus per veure a en Lafargue qui podrà
m'ajudar

28 de gener

Encara a Vic ~~on~~ es veu desfilada de
gent que passa fugint. Els dipòsits de
tabac són oberts i tothom es serveix al seu
gust. Per fi en havent dinat donem ordre
de partir direcció Olot, on arribem tard

i passem la nit a una masia de les afores.

29 gener. = Passejo per la vila olotina i comencem a organitzar-uns per a trobar ~~infeccios~~ el menjar. Sortim per les masies amb relativament successos.

30 gener. Mal temps en els dos sentits. Es diu que el govern de la Generalitat és a Olot. Nosaltres anem darrera els quevinets i així passem les hores.

31 de gener. Ens traslladem en un local "La Font del Ventós". Passejar per veure si trobo algun coneixent i a la recerca de noves. Pel vespre encara n'hi ha, que es reunixen per tal d'organitzar una resistència. Olot bull de gent i molts comencen a marxar direcció la frontera.

1er de febrer. = Res de nou. Pels afores i a la ciutat. Trobem una casa particular on podrem menjar i dormir ~~la~~.

2 de febrer. Hora migdia bombardis que senyala el començament ^{de la fi} ~~de l'abandonar~~ la ciutat.

~~Dià 2 de gener.~~ C'atzer em fa trobar a en Riu que dirigeix l'hospital d'on evaquien els malalts direcció França. Em dona noves dolentes sobre la situació i m'encorana que no em distregui a fugir. Si vull em farà passar la frontera com a malalt

Dià 3 de febrer : Vaig al quartel del C.R.I.M. per si puc veure al Fon de Vilanova. Hi ha un desordre gran i ningú sap res de res.

Dià 4 : Heus ací que em troben amb en Peropadre. Em converg per tal d'evacuar com a malalt per Campredon ~~on s'atzen les ambulàncies.~~
No. ~~Les ambulàncies són preses d'assalt, també~~ la manera de sortir taxa es la pressa ^{de} ~~de~~
s'atzen si cal esperar per retornar
Tan poc són els mitjans d'evacuació. Ell marxa i jo retorno a casa a esperar demà, si tinc més sort.

Dià 5. Es diu que hi ha ordre d'abandonar Olot. ~~Espera~~ ^{Es} espera sortir amb els meus. Efectivament més tard de les 10 de la nit sortim, jo amb un camió, molts a peu. Es una curruca de gent

que trobem pel camí.

6 de febrer. A primeres hores del matí arribem a Cabanelles. En una garrita de caminer hi han soldats que fixen i diuen que Figueras ja no és nostre i que serà difícil que poguem arribar a la frontera. Ens internem a un bos i allí passem el matí a la recepció i verificació de notícies. Segons un camperol que treballa allí un camp, S. Llorenç de Cerdans no és lluny. És la una de la tarda que la columna es posa en marxa direcció Darrius. Felixment jo puc encabir-me en una camioneta. A l'arribar a Darrius l'espectacle és descoratjador. Carros i tota mena de vehicles estubats ^{a l'espera}. Allí regna una panica gran. Amb en Perelló aconseguim trobar un estable on poder dormir, i acordem ^{partir direcció França} ~~avancar-nos~~ sortint a la matinada ^{direcció} la frontera.

al llaç de la
caneller

Dia 7.

Efectivament. Són les 5 del matí que demanen el camí. Cal passar per l'Agullana i d'allí a la Junquera. ^{Creiem que nos hem perdut veieu} Ens ~~perdem~~ i ens cal despertar gent a una masia per tal que ens diguin si anem ben encaminats. Arribem a l'Agullana on aconseguim poder esmorzar pagant-ho amb tabac. La dona aquella ens diu que segurament que els franquistes són a la frontera i ho diu ^{segurament} per tal que li deixem les coses que portem. Amb ho arribem a La Junquera. És el matí ^{quasi buit} gairebé ~~està~~ ^{horri} ~~obert~~ i ~~hom és serveix~~. Carreguem amb bacallà sec. És una processó de gent i autos que no poden tirar endavant ni ^{enrrer} enrrera.

Són potser la una de la tarda que arribem al ^{pe. Hues} ~~la~~ línia. ^{alentorn a} ~~Totes~~ les muntanyes ^{a l'alentorn} estan plenes de gent que campen ^{to} retardant l'hora d'entrar a França. Nosaltres ens decidim passar i ho fem. Anem a l'acera espanyola i allí trobem lloc on reposar i dormir. Totes les cases estan abandonades. Al mig de la carretera que divi

deix els dos països hi han soldats i guàrdies.
Abans d'entrar he vist a l'Elisa qui m'ha
donat una bona nova: La Maria és a França. El
pare volqué quedar-se a Girona. És un cúrcum
de gent, cotxes i tota classe de material que des-
fila per la carretera direcció a l'interior de Fran-
ça. A la casa del costat la nostra hi ha el govern
de la República. ^{Agust} Procuo veure a en Lafargue
sense resultat. Dorimo per terra en una de
les cases espanyoles on podem fer foc a la
llar.

8- febrer: ^{de la gent} Sepuix sense interrupció el pas direcció
França dels combatents i civils. Veig, per fi
a en Lafargue qui em reserva una rebuda molt
freda i es nega a dur-me a Narbona.
Podem menjar alguna cosa freda que donen
a les escoles franceses del Perthuis. Passen
en Lombardia qui no em vol a pens conèi-
xer i com que té frances pot seguir avant
com un home lliure. Encara dorimo a la
mateixa casa amb en Perelló.

9. febrer. Al despertar-nos veiem que és una processó
la gent que puja per la carretera. Al sortir al
carrer peic per casualitat a l'Antonieta Comu-
rera qui em diu que el meu germà Ramonet puja
no massa lluny d'ells. Efectivament, puic reveure
a en Ramonet. Els dos anem a veure a en La-
farque el qual em diu que jo he de seguir el
camí de Tolon i malgrat les meves consideracions
en Ramonet restarà allí fins al vespre per ^{dirigit} anar
a Hendaya i retornar l'endemà a Espanya.
En Lafarque em dona 100 francs a canvi de la
ploma estilogràfica d'or que tinc des de fa 5 anys.
S'atansa l'hora de dinar, dic adéu a en Ramonet
(fou belàs! el darrer adéu) i retornus per recollir
les quatre coses que duic. Quan decideixo partir
la gent del costat d'Espanya puja corrent i
resulta que ha estat perseguida per les prime-
res forces franquistes arribades a la frontera.
De cert metres lluny assisteixo al canvi de bandes
i a la primera manifestació d'entusiasme dels

feixistes. Quan en decideixo, per mesura ja de seguretat passar a l'aera francesa ens trobem amb el For de Vilanova i entrem definitivament a França i acompanyats pels "alé, alé" dels soldats i guàrdies francesos marxem carretera ^{enlla} ~~enlla~~ ^{enlla} ~~enlla~~. Per noctem sota uns arbres a uns 5 quilometres de la vila del Boulon. El refugiats escampats aquí i allí donen amb els focs encesos un espectacle únic.

10-2-39. Ens despertem a la matinada pel fret viu. Arrepleguem tot i recomencem el camí direcció endins, fins que a l'entrada del parc de les aigües del Boulon trobem un control on cal decidir si ~~retorn~~ entrar en un ~~camp~~ prat (que és com decidir el retorn els dies a Madrid) o tirar avant a ~~deixar~~ recerca de l'aventura. Soc jo que decideix al veure a retornar a casa i allí al mig de la carretera ens diem adéu amb el cor petit. Tot el ~~canvi~~ caminar carretera endins i fins ^{ben} entrada ~~ben~~ la tarda no decideixo entrar a un camp ~~per~~ passar la nit. Es veu un poble. És Palau del Vidre.

11-2-54. "El caminar sempre en avant"... ho diu la canço
i avui es la realitat. Esgotat passa un camió ple de
gent que marxa avant i puc pujar-hi. Arribem a uns
500 m. d'un camp de concentració, però ningú vol
entrar-hi encara. És en aquest indret que trobo els
primers amics i companys. Si Fàbrega amb una colle
nés. Dormim allí amb més fred que calor.

12-2-54. Diven que es diumenge. Sem tingent un despertar ben
agitat. Crits i més crits, veiem que se'ns tira damunt
un núvol de soldats negres moltats tots en petits cavalls
àrabs. No ens donen ni el temps d'arrecplegar ^{les coses} la cartera
^{coses que portem} i entro en un grup com una fornada en un indret
que deu ésser el camp de concentració. En la pre-
cipitació ^{he perdut} ^{part de} he perdut ^{el} bagatge i amics. Felixment
aquells els retrobo a l'entrar en una platja pelada
després d'haver-me tingent de decidir de bell nou si
volia retornar a Espanya o restar aquí. Fothom s'espa-
vila i amb el material més heterogeni la gent es
fa un cau per ^{la} abrigar-se quan la nit arribarà.
Sortosament que en Fàbrega trobo a uns coneguts de Man-
resa que fan part del VII Cos de la S.I.E.P i ens ^{la} acuen

Ues i ens fan lloc dins una xavala feta amb quatre llençols. Ja tinc cau! També em resolien el problema de l'alimentació. He guanyat dues batalles en ben poca estona! Dormo entre quatre homes i puc dir que no he sentit gota de fred, malgrat l'humiditat que donia la sorra.

13-2-39. Comencem a explorar el terreny. Per un costat el mar per l'altre encara enfilada d'alambres, pel costat esquerra l'indret on han entrat els qui han decidit retornar a casa i per l'altre costat encara alambres punxents. Els nous amics diuen de tot. El dinar es ben ^{correcte} acceptable i ~~no tinc altre treball que localitzar amics i aquests no manquen~~ Molt vent i fred

14-2-39. Escenes inensamblables. ^{Una colla} Colla que mata una muela per a ^{mengar-li} regalar-se. Fothom cerca trocets de fusta i canys per a fer bolles el que ha dret. Els companys ens retrobem i l'alegria ens fa oblidar les hores difícils que vivim i la perspectiva d'un demà que no pot ésser massa lluit

15-2-39. Milla temes. Hom respira i dirien que hom recobra un xic d'ànim, energia i vida.

16.2.37. Els de Manresa diuen que ens cal canviar de lloc. Si
és així anem-hi. Ara resulta que ens agreguen en un
grup d'Engeniers. Comença totllom a organitzar-se
per unitats ~~que~~ les quals formava part. Jo no vull
saber res amb el batalló de veraguards al qual pertanyi
S'amplia un xic la xavola i augmenta la colla.

17.2.39.. Encara no hem pogut escriure. Ho faig a la Vidy
per si ho donar-me l'adreça de la Maria. Res de nou
i mal temps. així com l'endemà.

19.2.39. Encara un diumenge. Una setmana de vida en un
veritable desert i ple de moral. Son potser
les 12 que amb crits i amenaces ens obliguen a
formar més colla de les alambrades. Ens volen contar.

20.2.39. Se'ns crida al Comissariat per fitxes com intellectuals.

25.2.39 Rebo la 1ª lletra de la Maria ^{refugiada als Loms} que contesto ^{després} seguit.

27.2.39. Paso a dormir a la xavola blava ^{que} regal dels mestres
francesos. Però després als P.O. em han refelat

fius al
14-3-39.

Molt vent. Control de mestres. Cagarines.

- 14-3-39. Ve el quàquer per treure nous evacuació Anglaterra.
- 20-3-39. Carta d'en Ferris, del Camp de Septions.
- 27-3-39. Traglat a la barraca "Professionals de la Susseïança".
- 28-3-39. Vent. 1ª dutxa.
- 29-3-39. Malaltot. Carta d'en Barnell i Riera.
- 1-4-39. Carta d'en Juanito.
- 2-abril Conferència d'en Torner.
- 3 " Audició i ^{assaig} ensatsos cants regionals.
- 4 " Conferència sobre Educació Física per Gastón
- 5 " 1ª Classe de francès
- 11 " Carta d'en Ferris.
- 12 " Festival cançons regionals i flamencs
- 13 " Carta d'en Salvià.
- 15 " id d'Alcobé
- 16 " Festival cançons catalanes.
- 17 " Conferència informació
- 20 " Escric a l'Alcobé
- 21 " Festival. Cartes d'en Ferris i Martí Rosselló
- 22 " Surten Ramirey, Pavor i Messeguer.
- 23 " Festival barraca cultura. Concert

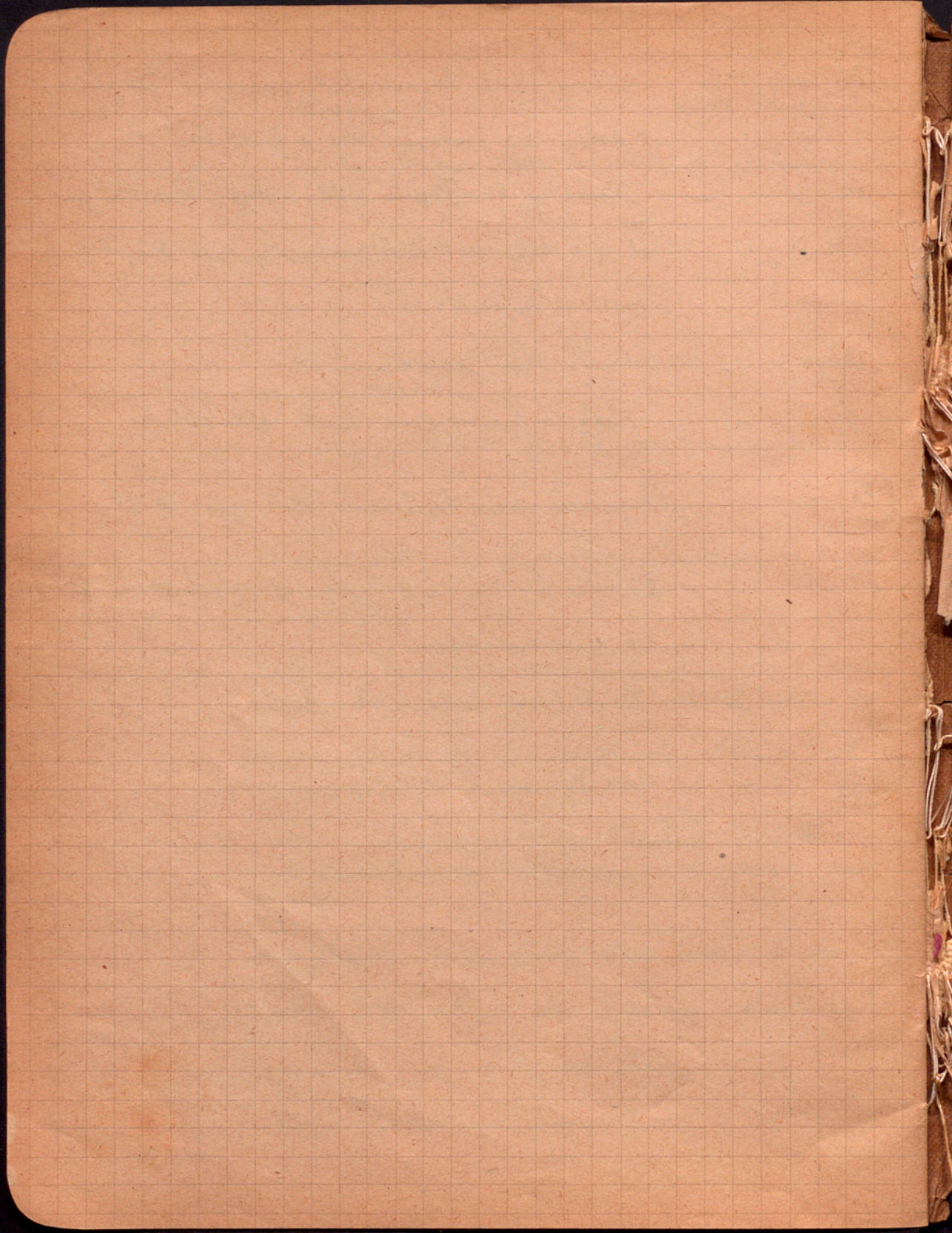

- 29 abril 1939. — 1ª injecció tifus.
- 1er maig. — Barraca FOSIG. Petita festa. Molt vent i fred.
- 2 " — Sinter Fabrega, Bàrcena, La Fuente. Conferència Culebra. Plou.
- 3 " — Entra Alcofé procedent d'Elne. Retorn de Ramirey. Millor temps.
- 4 " — Visita Uriz. Rebuda 1ª llista dels que sortirán direcció Mèxic.
- 6 " — Sortida Alexandre i altres per Barcelona i Mèxic després.
- 8 " — Rebuda lletra Laporte. Malalt per reuma. Temps molt dolent.
- 9 " — Visita de la Cortès. Alcofé rep avis que sortirà per anar a Anglaterra. Escriu a la Pepiti.
- 10 " — Carta d'en Fabrega. Concert violí. Segueix el temps infernal i reuma.
- 11 " — Acte homenatge a Antonio Machado. Visita al metge pel reuma. Millora un xic el temps. Vent encara.
- 12 " — Conferència Moreno. Pallí. Carta Sbet emriades dues fiches SERE. Classi als ferroviaris. Rebuda ordre numeració i tancament dels Camps.
- 13 " — Veig a en Pont de Cervera. Carta d'en Fabrega

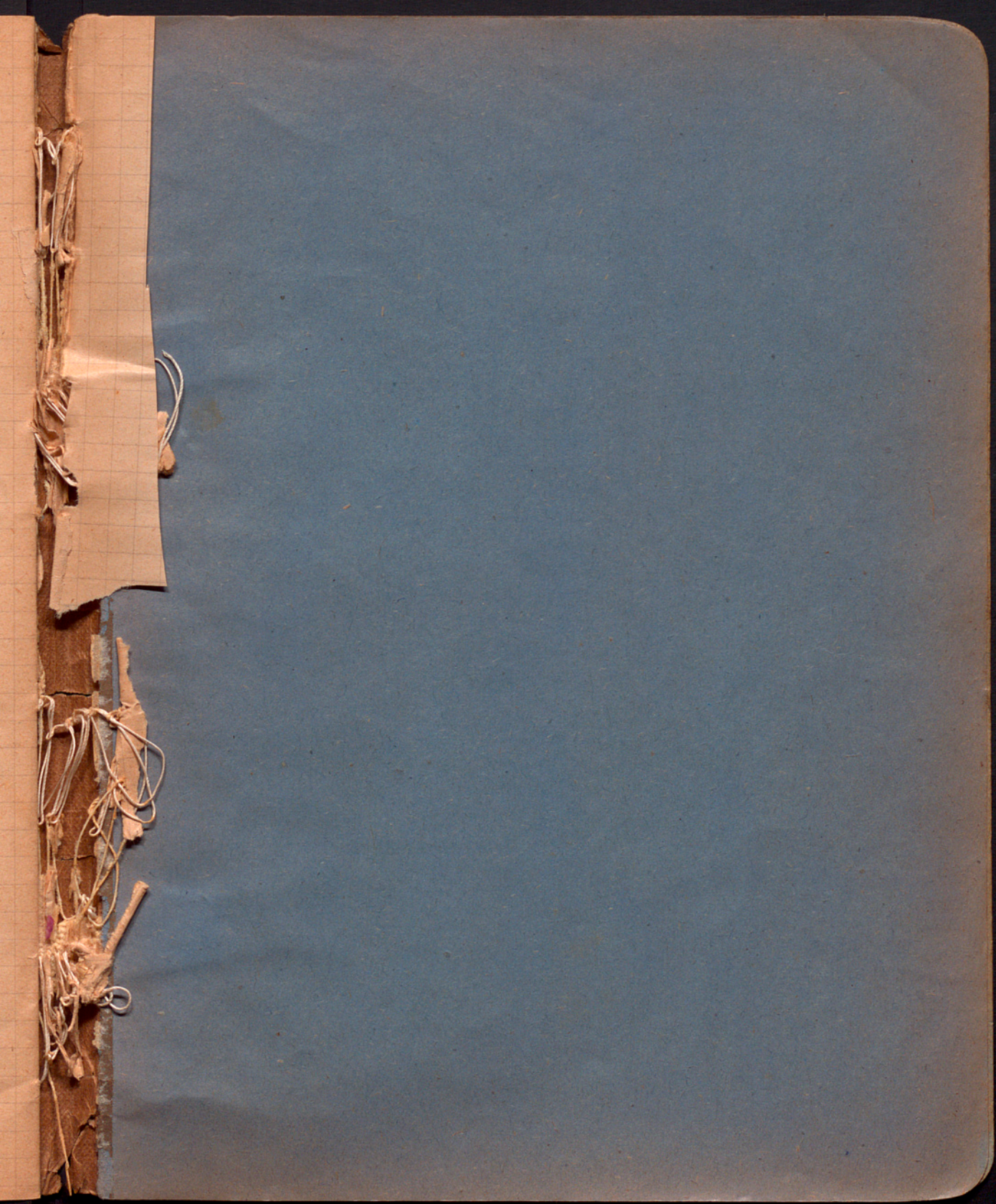

- 14- maig. 1939. - Passen llista les autoritats franceses. Sepueix
el dolor. Conferència sobre avicultura.
- 15 " - Escric a la Pepita. Al metge. Resulta que
^{el}
el que tinc es Avitaminosis, es a dir, l'escar-
but. 1ª Injecció.
- 18 " - Carta d'en Jesús Casas.
- 19 " - Sessió hipnotisme. Carta d'en Fabrega
- (21) " - Conferència sobre telefons. Visita gent d'Elne.
- 23 " - 2ª injecció. Carta a en Casas orientant-lo per
tal que en reclami
- 25 " - Contestada carta a la Pepita.
- (28) " - Visita gent d'Elne.
- 31 " - Escric a en Fabrega.

CORTAMBERT

